

اقتصاد فقیر: بازاندیشی بنیادین در شیوه مبارزه با فقر جهانی

مهدی فیضی

عضو هیئت علمی دانشگاه فردوسی مشهد

بهمن ۱۳۹۱

فقر

- فقر به طور سنتی تقریباً مترادف با گرسنگی
- خط فقر بر پایه گرسنگی: بودجه لازم برای خرید مقداری معین کالری، به اضافه برخی خریدهای ضروری دیگر (مثل مسکن) فقر چندبعدی
- فقر به مثابه ناتوانی در بالفعل کردن توانایی‌ها و استعدادها

سیاست‌های جهانی فقرزدائی

• دو قطب بحث در مورد دلایل تداوم فقر:

۱. قطب چپ: «دام فقر» اصلی‌ترین عامل برای فقیر ماندن فقرا

۱۱. قطب راست: فرهنگ وابستگی ناشی از خودِ کمک

مسأله اساسی سیاست‌های کمک به فقرا

• کاستی‌های هر دو طیف در سیاست‌های فقرزدا:

I. ارزیابی کارایی سیاست‌های فقرزدا با شواهد نامعتبر، غیراستوار، و غیرکمی و اغلب با روش‌های تورش‌دار که سوپه علیّت را نمی‌تواند روشن کند.

II. فهم نادرست مسأله فقر با رویکرد کلان نگر (از بالا به پایین) بدون توجه به زندگی واقعی و رفتار عملی فقرا

فقر اقتصاد و اقتصاد فقر

- برای ایجاد تغییرات مثبت معنادار در زندگی فرودستان، فراتر از نیت خیر، نیازمند شواهد قوی میدانی از میزان تاثیرگذاری سیاست‌های و برنامه‌های ضدفقر
- رویکرد انسانی به مسئله انسان
- روش‌شناسی جدید نه تنها در اقتصاد بلکه در سایر علوم اجتماعی برای نشان دادن علیت
- رویکردی مناسب برای بومی‌سازی علوم انسانی

فقر اقتصاد و اقتصاد فقر

- تمرکز بر چگونگی کاستن از فقر و نابرابری با وجود توجه به چرایی توسعه نیافتگی
- تبدیل رویکرد کل نگر و کلان نگر اقتصاد توسعه مرسوم برای ریشه کنی فقر به رهیافتی خرد با مشاهده گری و جزئی نگری زنانه مبتنی بر رویکرد آزمایشگاهی برای کاستن از درد و رنج فرودستان
- فهم پدیدارشناسانه مسائل زیسته طبقه فرودست با همه ظرافت‌ها و پیچیدگی‌های آن بدون بازتکرار گزاره‌های کلی ابطال ناپذیر (درباب اهمیت آموزش برای توسعه) و بسنده کردن به پاسخ‌های بیش کلی (درباره ضرورت کمک مالی به نیازمندان)

اقتصاد فقیر: پرسش‌های کوچک با آزمون میدانی

- کتاب اقتصاد فقیر حاصل سال‌ها آزمون میدانی (**Field Experiment**) برای بررسی مسائل زندگی فقرا و در مناطق فقیرنشین بسیاری از کشورهای در حال توسعه:
- فاصله گرفتن از پرسش‌های بزرگ در اقتصاد توسعه در دو سوی طیف (مثلاً چقدر باید به بازار آزاد در کمک به فقرا باور داشته باشیم؟) و پرداختن به پرسش‌های کوچک (چگونه نرخ مدرسه رفتن کودکان فقیر را افزایش دهیم؟)

رویکردهای جدید در اقتصاد توسعه

۱. ارزیابی کارایی سیاست‌ها با استفاده از داده‌های خرد و شواهد تجربی رویکرد آزمونی (**Experimental**) که به خوبی می‌تواند سویه علیّت را نشان دهد.

۲. بازاندیشی بنیادین در فهم مساله فقر با استفاده از رویکرد رفتاری (**Behavioral**) که به خوبی داستان‌ها و روایت‌های زندگی به ظاهر غیرعقلانی فقرا را تبیین می‌کند.

تلنگر (Nudge)

- آسان تر و در دسترس تر کردن انتخاب گزینه مطلوب تر (برای فرد/جامعه):
- بدون گرفتن آزادی انتخاب یا تغییر ساختار هزینه-فایده
- تنها با تغییر معماری انتخاب (ارائه آسان، رایگان، در دسترس و در معرض عموم)

- استفاده از تلنگر برای کاهش ناسازگاری زمانی
- راهی برای برای آزادسازی پهنای باند شناختی
- خطر سیاست گذاری قیّم‌آبانه

اقتصاد توسعه جدید

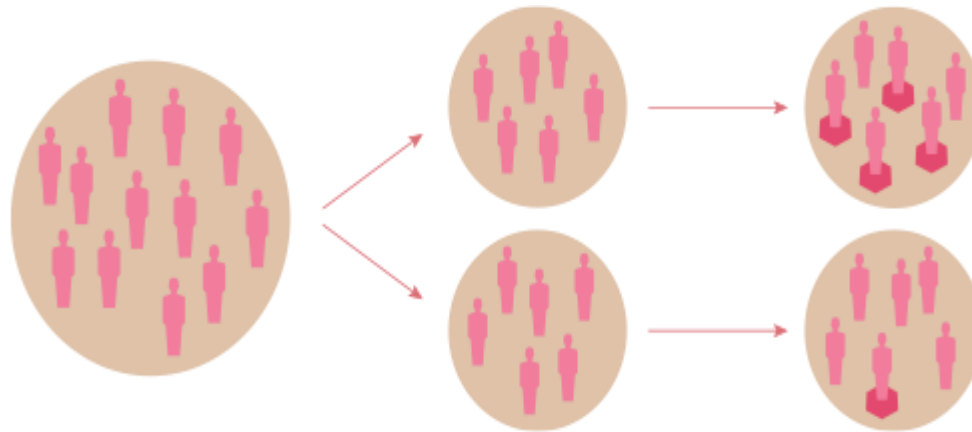
- عقلانیت معرفت‌شناختی: متناسب ساختن میزان پایبندی به یک باور با قدرت شواهد تأییدکننده آن
باورهای ابطال‌ناپذیر در مورد رفتار فقرا عموماً بدون شواهدی از دنیای پدیدارشناسانه آنها و برساخته شهود پژوهشگران از چگونگی رفتار و تصمیم فقرا
- عقلانیت روش‌شناختی: متناسب ساختن ابزارهای سیاستی قابل‌ارزیابی با شواهد آزمون‌پذیر

ارزیابی تاثیر سیاست‌ها (Impact Evaluation)

- ارزیابی تاثیر سیاست‌ها یکی از روش‌های شناسایی اثر علی (Causal Impact) در برنامه‌های توسعه‌ای است.
- تصادفی بودن نه‌تنها در نمونه‌گیری (Sampling) بلکه همچنین در تخصیص و واگذاری (Assignment) به گروه‌های شاهد و آزمایش نیز اتفاق می‌افتد.
- واگذاری تصادفی تضمین می‌دهد هیچ تفاوت آماری معناداری بین افراد دو گروه آزمایش و مقایسه، حتی در مورد عوامل بالقوه مهم در نظر گرفته‌نشده، وجود ندارد (ثبات واقعی سایر شرایط).
- می‌توان با کنترل سایر عوامل احتمالی مؤثر، هر تغییر معنادار متغیر وابسته را در مقایسه با گروه شاهد تنها به اثر علی متغیر مستقل (مداخله صورت‌گرفته) نسبت داد.

روش‌شناسی اقتصاد آزمونی

- اساساً آزمون (Experiment)، یکی از بنیادی‌ترین روش‌ها برای به‌دست آوردن تبیین علی از فرضیه‌ای نظری (تاثیر معنادار متغیر مستقل بر متغیر وابسته) در علوم اجتماعی است.
- اساس یک آزمون عبارت است از اعمال تغییر در یک متغیر مستقل با ثابت نگه‌داشتن سایر متغیرها و اندازه‌گیری اثر آن بر متغیر وابسته.

Determine the trial sample

Split sample into
two groups randomly

Evaluate effect of policy
intervention between control
and treatment groups

کاستی‌های رویکرد آزمونی در توسعه

- رویکرد آزمونی همچنان نمی‌تواند به بسیاری از پرسش‌های مهم اقتصاد توسعه پاسخ دهد.
- این روش معمولاً دارای هزینه‌های بالا (مثلاً به دلیل نیاز به دادن مشوق‌های مالی به آزمون‌شوندگان) و داشتن دوره زمانی طولانی یا تعداد مشاهدات محدودتر است.
- توجه به شرایط اعتبار (Reliability) و روایی (Validity) نتایج آزمون در موقعیتی بسیار کنترل‌شده برای سیاست‌گذاری در دنیای واقعی

رفتارهای (از نظر ما) نامتعارف و غیرعقلایی فقرا

- به این ترتیب می‌توان به پرسش‌هایی از این دست در اقتصاد توسعه پاسخ داد که پاسخ‌های پیشین آنها، بیش کلی و کم‌عملی به نظر می‌رسند:
- بنابراین چرا فقرا، با وجود داشتن خواسته‌ها و توانایی‌هایی مشابه با هر کس دیگری از سایر طبقات درآمدی، زندگی به کلی متفاوتی دارند؟
- چرا آنها گاه برای اینکه پس‌انداز کنند، به دریافت وام نیاز دارند؟
- چرا بچه‌های آنها به مدرسه می‌روند ولی اغلب چیزی نمی‌آموزند؟
- چرا از خدمات رایگان بهداشتی استفاده نمی‌کنند اما به داروهای پول می‌دهند که نیاز چندانی به آنها ندارند؟
- چرا کسب‌وکارهای بسیاری را شروع می‌کنند اما عموماً در هیچ‌یک از آنها رشد نمی‌کنند؟

(بیش) فرزندآوری

■ چرا با وجود فقر تعداد زیادی بچه می آورند؟

• پاسخ به این پرسش‌ها، بینش‌ها و بصیرت‌های جالبی در مورد انگیزه‌ها در زندگی فقرا به دست می‌دهند و نشان می‌دهد سیاست‌های مبارزه با فقر چه وقت نتیجه می‌دهد و چه زمانی نتیجه نمی‌دهد و چرا.

ناسازگاری زمانی در تصمیم‌ها

- روش کاملاً متفاوت اندیشیدن انسان در مورد زمان حال و آینده (شاید به دلیل بیش‌اطمینانی به توانایی خود برای انجام کار درست در آینده)
- اکنون‌گرایی (Present Bias) انتقال تجربه خوب (مصرف) به خودِ اکنون و تجربه‌های بد (تصمیم‌های سخت گرفتن درباره میزان پس‌انداز) برای خودِ فردا
- مصرف بیش از حد در حال حاضر و پس‌انداز ناکافی برای آینده
- **حسابداری ذهنی:** آجر به آجر پس‌انداز کردن / خرید کود در زمان برداشت

تحصیل فرزندان فقرا

- مدرسه فرستادن با هزینه‌های (قطعی) در اکنون و پاداش (احتمالی) در آینده
- تصمیم‌گیری درباره آن به بازده اقتصادی تحصیلات، امید به آینده و انتظارات درباره فرزندان بستگی دارد.
- تلنگر برای کاهش ناسازگاری زمانی: تشویق (مالی) فقرا برای به مدرسه فرستادن فرزندان خود
- ارزشمند کردن فرستادن فرزندان به مدرسه از نظر مالی برای خانواده‌ها با سیاست‌هایی مانند انتقال نقدی مشروط (Conditional Cash Transfer)

بهداشت و سلامت

- نرخ پایین بیمه سلامت: پرداخت هزینه‌ها اکنون با بازپرداخت احتمالی در آینده‌ای ناخوشایند
 - درمان‌های گران به‌جای پیشگیری‌های ارزان‌قیمت
 - فقرا در مسئله سلامت گرفتار کمبود اطلاعات، باورهای نادرست، تقاضای پرکشش و تعلل در انجام و پیگیری رفتارهای درست‌اند.
 - حتی باورهای درست در مورد کارایی خدمات بهداشتی نیز همواره به تصمیم درست منجر نمی‌شوند.
- حتی اگر همه پدرومادرها به ارزش واکسن‌زدن باور پیدا کنند، همچنان همه بچه‌ها واکسینه نخواهند شد.

برخی نتایج کتاب

- نویسندگان کتاب در پژوهش‌های خود از روش سنجش‌های کنترلی تصادفی‌شده استفاده کرده و برای مثال نشان داده‌اند:
- دلیل بسیاری از تصمیم‌گیری نادرست، انتخاب بر پایه اطلاعات و منابع کم و در شرایط با تنش بالا است.
- محدودیت‌هایی مانند عقاید خرافی (ایدئولوژی) و کمبود اطلاعاتِ مطمئن فقرا را از گرفتن تصمیمات درست باز می‌دارد.
- با دادن کمی انگیزه تشویقی یا سقلمه زدن (**Nudging**) به فقرا، می‌توان تصمیم‌گیری درست را برای آنها آسان‌تر کرد.
- وام‌دهی خرد کمتر از آنچه پیش از این اندیشیده می‌شد روشی انقلابی برای کارآفرینی و مبارزه با فقر است.
- دلیل کسب‌وکارهای خرد فقرا، نه استعداد، مهارت یا اشتیاق خاص آنها برای کارآفرینی بلکه به‌سادگی نداشتن چاره‌ای دیگر است.